

Suppl
817
R

21

D. D.

SPECIMEN ACADEMICUM,
DE

**MOSE
VITULUM AUREUM
POTABILEM**

REDDENTE,
Exod. XXXII: 20.

Quod

Ex consensu Ampl. Facult. Pbil.

PRÆSIDE,

VIRO AMPLISSIMO ATque CELEBERRIMO,

**D. N. CAROLO ABRAH.
CLEWBERG,**

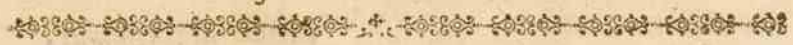
Græc. & O. O. L. L. PROFESS. Reg. & Ord.

Publicæ bonorum censuræ modeste defert

ABRAHAMUS INDRENIUS, Fil.

Tavastensis.

Die XXVII. Junii MDCCLV. H. A. M. C.

ABO Æ, impressit DIRECT. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland, JACOB MERCKELL,

5. p.

Viro Admodum Reverendo atq; Praclarissimo,
D_N. G U S T A V O
PACCHALENIO,

Ecclesiarum, quæ in Mascu, Rusco & Wahto, Deo colliguntur, *Pastori & Præposito* longe meritissimo, Avi loco pia mente ad cineres colendo.

Beneficiorum, quibus, *Admodum Reverende Vir*, me paternamque domum afficere dignatus es, cumulus sane ingens, ita me *Tibi* reddidit devinctum, ut omnino nesciam, quidnam redhostimenti loco tribuere possim. Deficiunt verba in meritis tuis digno encomio celebrandis, vires in iisdem rependendis. Ingrati tamen animi notam vix evitare possem, si favorem venerabunda mente recondens, nullatenus gratitudinem publico elogio declarare conarer. Ne igitur mireris, *Vir Admodum Reverende*, quod leves hæc ingenio mei primitias, *Nomini tuo* consecrare ausus fuerim; verum suscipias, humillimus rogo, qualecunque munus oblatum, non ob ejus dignitatem aut præstantiam, sed ob sinceram venerationem, qua plenissimum est pectus offerentis. De cætero Deum T. O. M. ardentissimis compellere precibus non desistam, velit *Te*, quam diutissime adhuc saluum & sospitem servare, canosque, quos jam attigisti, omnigenæ felicitatis flore cumulare, in sui *Nominis* gloriâ, Ecclesiæ commodum, Familiæque tuæ honestissimæ fulcrum ac solatium. Ero ad cineres

Admodum Reverendi NOMINIS TUI

KANSALLUS-
KIRJASTO

cultor devotissimus,
ABRAH. INDRENIUS.

Viro Admodum Reverendo atq; Præclarissimo,
**D. N. MAG. ANDREÆ
LILIO,**

*Pastori in Melleby & Teisco longe dignissimo, Di-
strictus Tyrviensis Præposito gravissimo, Fauto-
ri quavis veneratione ætatem prosequendo.*

Ignosceas, *Adm. Rev.* atque *Præcl. Vir*, quod lineolas ru-
di penicillo conscriptas, *Nomini Tuo* dicatas esse vo-
luerim. Allexit me ad hoc ipsum eximius atque singu-
laris ille favor, quo bonas literas earumque cultores, fo-
les amplecti, cujusque etiam in me perplurima existare vo-
luisti documenta. Permittas igitur, humillime oro, me te-
nui hoc munusculo devotum erga *Te* declarare animum, re-
verentiamque, quæ diu in mente latuit, publice testatam
facere. Adspicias serena fronte, incomtas pagellas, in hu-
millimæ atque obstricissimæ mentis tesseram *Nomini Tuo*
Adm. Rev. inscriptas. Quod superest, opto, servet *Te* fum-
mus Rerum Stator in annos bene multos, saluum & inco-
lumentem, largiatur *Tibi* vires arduos muneris concediti la-
bores, in Sui Nominis gloriam, perficiendi. Sic Ecclesia de
Te habebit emolumentum, & Familia *Tua* honoratissima gau-
dium perenne.

Adm. Reverendi NOMINIS TUI

cultor humillimus,
ABR. INDRENIUS.

Viro Plurimum Reverendo atq; Praeclarissimo,

**D_{N.} T H O M A E
PACCHALENIO,**

Pastori in Wana meritissimo, Fautori propensissimo.

Viro Plurimum Reverendo atq; Praeclarissimo,

**D_{N.} LAURENTIO
FORSELIO,**

Pastori in Ruovesi adcuratissimo, Fautori & Evergetæ omni honoris cultu prosequendo,

UT specimini qualicumque huic Academico *Plurimum* na, præponere sustinuerim, plurimæ adfuere rationes. effecisse, ut omnis officii, omnisque gratitudinis essem testatam reddendi dimitterem. Hinc, quo par est *vertores atque Patruæ Propensissimi*, rudi Minerva elaboratam dem, quo hucusque, amplecti favore. Mearum erit, semfundere calidissima.

Plurimum Reverendorum

humillimus

ABR.

Uiro Plurimum Reverendo atq; Praclarissimo,

**D_{N.} G U S T A V O
A L L E N I O,**

*Pastori in Cangasala & Cuhmalax meritissimo,
Fautori quavis reverentia semper colendo.*

Uiro Plurimum Reverendo atq; Clarissimo,

**D_{N.} I S A A C O
I N D R E N I O,**

*Sacellano & V. Pastori in Walkeala laudatissimo, Patruo,
ut unico, ita singulari pietate ad cineres colendo.*

*Reverenda Vestra, Fautores atque Patruae Propensissimi, Nomi-
Hoc loco sufficit nominasse, favorem Vestrum id apud me
sem immemor, si hanc occasionem piam & gratissimam men-
borum honore, ut & reverentia contendo, dignemini, Fau-
opellam benigno adspicere vultu, meque in posterum eo-
per partium pro Vestra perenni felicitate vota ad Deum*

NOMINUM VESTRORUM

cultor,
INDRENIUS.

Plurimum Reverende atq; Praeclarissime,

**D^N. ABRAHAME
INDRENI,**

Pastor Keuruensium *meritissime, Pater indulgentissime.*

Dilem assiduis desideriis saepe exoptatam adesse in sinu gratulor, qua pietatem in *Te, Pater optime*, publico testari liceat documento. Beneficia quidem, plusquam paterna, quibus a *Te* cumulatus sum, talia sunt, ut illis compensandis facile intelligam me nunquam fore parem. Desunt verba, deficit lingua, deest facundia in illis digne praedicandis; quare etiam praestat ea ipsa pio jam praeterire silentio, quam incomra extollere oratione. Suscipias tamen, obsecro, vitulum aureum, destructum, veri auri loco, levesque has ac immaturas de eodem cogitationes, in filialis reverentiae tesseram *Nomine Tuo* cohonestatas, ea, quae *Tibi* propria est, benigna fronte adspicias. Quod reliquum est, Deum T. O. M. ex imo pectore venerari non desistam, velit *Te, Pater optime*, in longam annorum seriem perpetua felicitate ac vigore abunde coronare, viribusque ad Sacra munera, quae *Tibi* incumbunt, obeunda, fortiter armare. Vivas, vigeas, floreas, in Divini Nominis Gloriam, Ecclesiae commodum, nostrumque, quotquot tui sumus, gaudium ac solatium jucundissimum! Ita ex intimis praecordiis vovet

Parentis Indulgentissimi

filius obedientissimus,
ABR. INDRENIUS.

Pereximie atq; Praestantissime

Dn. AUCTOR & RESPONDENS,

Consobrine exoptatissime.

Ipsa quidem cognatio, Cognate conjunctissime, arcta nos conjunxit, virtus autem tua infucata hocce vinculum propius constrinxit. Quum igitur persentiscerem, exercitium Tuum Academicum publico examini esse submittendum, non potui mihi temperare, quin gaudium haud leve, quod exinde percepi, publice testatum facerem, Tibique, tam de ingenii acuminis, quam profectibus pulcherrimis impense gratularer. Pertractasti in Dissertatione tua argumentum subtilissimum, quo ipso luculentissime ostendisti, Te nihil neglexisse eorum, quae sedulum aurifossorem decent. Sicut namque ille non sine multo labore, terram fodit, in ejus visceribus montiumque cavernis venam auri perquirat, inventum metallum in lucem profert, igne purgat, in aurum convertit, atque aurifici probandum defert; ita Tu in illustri ad auram aurifodina, cum cura & sollicitudine auream sapientiae venam perquisivisti, in Musarum rupibus invenisti, ad liquidum deduxisti, vitium excoquisti, in purum eruditionis aurum commutasti, atque jam non aurificis statera, sed populari eruditorum trutina probandum atque examinandum proposuisti. Perge in hac tua solertia, &
virtu-

virtutem magis magisque sectare. Quod reliquum est,
gratulor progressus tuos Philosophicos, & arduum
Philologiae studium, futuro Theologo multum profutu-
rum. Gratulor Parentibus tuis honoratissimis, prae-
clare indolis filium, Parentis amore & sumptibus sane
dignum. Gratulor cognatis cognatum egregium &
sincerum. Foveat Altissimus conatibus tuis, ut ver-
gant in Sui Nominis gloriam, tuum tuorumque com-
modum. Ita ex animo vovet

TIBI

addictissimus,

GUSTAVUS LILIUS.

Sacell. Cangasalenfis.

In Nomine Jesu!

§. I.

Uamquam homo etiam ex lumine naturæ, magnaliumque divinorum, in admirabili hoc naturæ theatro ubique obviorum, pia ac diligenti consideratione certo cognoscere, fortiterque convinci queat, dari ens quoddam perfectissimum atque independens, cui hæc omnia suam existentiam debeant, & a quo dependeant: indeque, sana ratione rite adhibita, facile quoque perspiciat, se ad honorem & cultum illi præstandum, ejusque gloriam illustrandam quam maxime esse obstrictum; Nihilo tamen minus ad deteriora semper proni mortales, usu notitiæ DEi naturalis pædagogico proterve neglecto, a recto Numinis cultu turpiter aberrarunt, rebusque creatis, tam animatis, quam inanimatis, cultum exhibere non erubuerunt. Alii enim gentilium solem, alii lunam, alii animalia ac serpentes, alii rursus plantas & herbas coluisse traduntur. Sed

in hac gentium dementia non substitit idololatria; contaminavit se illa etiam, qui tamen melius edoctus esse debuisset, populus Israëliticus, & a vero DEO, ejusque recto ac sincero cultu sæpe defecit. Inter alia gravissima peccata, quorum mentionem facit Sacer Codex, maxime detestanda fuit illa ipsorum idololatria, in quam vituli aurei cultu fuere prolapsi, immemores tot seriarum admonitionum atque comminationum, tot sibi præstitorum beneficiorum, tot exhibitorum miraculorum ac prodigiorum, idque haud pridem in liberatione ex Ægypto & circa exitum exinde prorsus ^{me}morabilem, nec non transgredientes nuperrime auditam ac promulgatam legem, ad cujus normam DEO suo servire deberent. Hujus abominandi sceleris succincta narratio continetur Exodi XXXII. capite. Cum nimirum Mosis, in monte Sinai degentis, per quadraginta propemodum dies, absentia ipsis molesta & suspecta videretur, ad Aarone confluerunt, flagitantes, ut is DEOS conficiat, qui sibi præcedant, & fortassis in promissam illam terram ducant. Qui voluntati ac desiderio eorum satisfaturus, ex inauribus aureis, ex auribus eorum abruptis, & ad se allatis, vitulum aureum formavit. De modo vitulum conficiendi, non convenit inter eruditos, & hac de re pauca dicendi in sequentibus dabitur occasio. Cur idolo huic vituli formam dederit Aaron, de eo etiam in plures abierunt sententias Philologi. Maxima tamen probabilitate se commendat illa, quæ hujus rei causam & incunabula ex Ægypto revocat, ubi boum cultum usitatum fuisse

se, (a) Israëlitæque ante egressum suum etiam eos ibi coluisse constat (b) Formato sic vitulo aureo, & a populo magno cum applausu excepto, altare ei extruxit Aaron, festumque Jehovæ in crastinum diem edixit; quod etiam solemniter, sacrificando, edendo, bibendo atque ludendo celebrabatur. Cum autem Moses a monte rediens, populares suos eo dementiæ ac impietatis prolapsos inveniret, tabulas testimonii, nuper acceptas, ipsiusque DEi digito scriptas, pio accensus zelo, projecit atque confregit. Deinde virulum aureum arripuit, eumque combussit & in pulverem comminuit, Israëlitisque bibendum præbuit. Qua ratione autem aurum comburere, atque potabile reddere potuerit, & quare illud fecerit, id id ipsum præsentibus hisce lineolis, quo virium modulo, ostendere animus est. Te itaque, Lector benevole, qua par est reverentia, rogamus, velis juveniles nostros conatus, omni svavitate verborumque apparatu destitutos, solaque materiæ elegantia commendabiles, benigna perstringere censura, eodemque me dignari favore, quo etiam cæteros hujuscemodi scriptorum autores nunquam non soles amplecti.

(a) Strabo Lib. XVII. *τινὰ μὲν τῶν ἁπάντων κοινῇ τιμᾷ σιν Αἰγύπτιοι, καθάπερ τῶν πεζῶν μὲν τοῖα, Βῆν, κίνα, ἀίλων.* Herod. L. II. c. 42. Hefek. XX. 8.

(b) Jos. XXIV: 14.

§. II.

Quo felicior ad ipsam qualemcunque tractationem pandatur via, operæ pretium judicamus; textum

eum e fontibus originalibus sistere, qui citato Exodi XXXII. capite, versu 20 sic audit: ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן ער אשר - רק ויר על פני המים וישק את בני ישראל -
 Cumque per magni interfic genuinum horum verborum nosse significatum; circa præcipua, illaque, quæ in sequentibus alicui nobis usui sunt infervitura, aliquid notandum erit. Omnium primo itaque heic examinari meretur verbum שרף, quod, cum שן sive באש constructum, significat *comburare*, sive igne cujusdam rei essentiam prorsus penitusque destruere. Hoc ipsum facile comprobari potest ex collatione locorum, ubi hæc phrasis in Codice Hebræo occurrit. Talia sunt Levit. VIII: 17. de combustione tauri, Jerem. LII: 13. de ædium, Esaj. XLVII: 14. de stramine igne combustibili, & quotquot fuerint plura, in omnibus illis hæc significatio phrasi isti apprime respondet. Quamvis autem de metallis bis tantum occurrere sit observatum, loco nimirum, de quo nobis jam est sermo, & qui huic quam proxime consentit, Deuteron. IX: 21; nihilo tamen secius eundem sensum etiam in hisce locis tribuendum esse asseveramus, licet non desint illi, qui liquefactionis sive fusionis notionem adscribendam esse autument (c). Hæc vero sententia, quamvis primo quidem intuitu satis videatur apta, procul a veritate recedit; nullus enim adferri potest locus, ubi שרף significet liquefacere sive fundere: verum quoties liquefactio & fusio indigatur, exprimitur ea verbo מָגַם נִסַךְ & מָסַם. Si itaque aliud quid præter combustionem hic innueretur, necesse est, ut etiam aliud adhiberetur verbum: hoc autem

autem cum non videamus factum; nullam etiam videmus rationem, cur combustionis significatum de auro in locis modo dictis deferamus aut damnemus. In robur hujus asserti etiam adduci potest Deut. IX: 21, ubi postquam aurum combustum fuerat, dicitur Moses contudisse illud, quod verbo כָּרַס indigitatur, si itaque in partes comminutum atque contritum fuit aurum, quid opus fuisset fusione aut liquefactione; nam aurum ea ratione non fieri fragilius notum est: omni itaque sine cartuisset atque frustranea fuisset sæpius memorata fusio & liquefactio. Nihil aliud igitur relinquitur, quam ut comburendi notio, verbo הָרַשׁ propria, sine graviore ab illa discedendi necessitate, retineatur. Idem etiam svadet ipse contextus, & proxime subsequens verbum פָּרַשׁ, quod mox paucis quoque est attingendum; fusione enim, vel etiam liquefactione, aurum commolitioni aptum non redditur. Præterea hoc confirmant versiones tam antiquiores quam recentiores, quarum nonnullas heic proferre non erit injucundum. Ita habet Paraphrastes Chaldaeus: *וַיִּשְׂבֹּב עַל-לֵבָי אֲבִירָא וְהִרְקִי בְּנֹרָא וְשִׁי עַד-דְּהִירָא* *Arripuitque vitulum quem fecerant, & combussit igne; & contrivit donec fuit comminutum, & sparsit super faciem aque, & dedit bibere filiis Israël.* In hac Paraphrasi voces קָרַס & נֹרָא ex asse conveniunt cum textu Hebræo, nihilque aliud significant, quam quod nos jam de verbo הָרַשׁ & שָׂרַס affirmavimus. Versio LXX. Senum ita audit: *καὶ λαβὼν τὸν μόσχον, ὃ ἐποίησαν, κατέκασεν αὐτὸν ἐν πύρρι, καὶ κατήλεσεν αὐτὸν ἁπτόν, καὶ ἔσπει-*

ἴσπειρεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπότισεν αὐτὸν τὰς ὕδρς Ἰσραηλ. Versio vulgata sic sonat: *Arripiensque vitulum, quem fecerant, combussit & contrivit, usque ad pulverem, quem sparsit in aquam & dedit ex eo potum filiis Israël.* Sequitur jam, ut de verbo קרר aliquid dicatur. Hoc vocabulum nihil aliud denotat, quam molere sive comminuerē, adhibeturque in sacris literis de comminutione frumentorum (d). Et quamvis hoc loco, ut & Deut. IX de metallo idem asserere insolitum quid atque inconueniens videatur, nulla tamen apparet ratio sufficiens tamque fortis, quæ nos ab illa significatione, consentientibus etiam versionibus modo allatis, auertere possit. De sensu verbi קרר non est, ut multis disquiramus; siquidem ille satis euidenter cognosci potest, vel ex comparatione verborum cognatorum sive affinium, qualia sunt: כרך רכה רסה & קרר. Significatio ejus igitur est comminuerē, in minimas tenuissimasque partes contundere. Hujusmodi comminutionem heic intelligendam esse, docet ulterius vox לעפר antea citato Deut. IX: 21. verbo קרר adjuncta. קרר dispersionem, & פנים anteriorem sive conspiciendam alicujus rei partem (e) denotare, adeo est notum, ut hujusmodi leuiusculis diutius immorari frustraneum videatur.

(c) Maluenda & Menochius in Matthiæ Poli Synopsi Criticorum. Item Bochartus in Hieroz.

(d) Lev. XI: 8. Esaj. XLVII: 2.

(e) Conferatur de omnibus in hac § citatis verbis Christ. Stockii Clavis L. S. V. T.

§. III.

EVoluto sic quantum penes nos fuit, genuino atque proprio verborum textualium sensu ac significato, magnis nos undique affectos animadvertimus difficultatibus. Primo enim notum est, aurum ob eximiam, qua gaudet, puritatem partiumque homogeneitatem comburi sive igne destrui haud posse, vel saltem illam artem paucissimis perspectam ac familiarrem esse. Ita perhibetur illud a Boyleo in oculum fornacis, ubi calor fuit vehementissimus, positum, per plurium mensium spatium in igne, qui continuum fluxum causabatur, sine ulla ponderis & qualitatis amissione sive mutatione perstitisse. Quomodo itaque Mosen illud combussisse, & sic potabile redidisse dictu conveniens est? Loquuntur Chemici tam antiquiores quam recentiores de auro potabili: modumque illud solvendi nuper etiam ostendit Hermannus Bœrhavius, (f) qui in eo consistit, ut aquæ fortis partes quatuor, & salis marini purissimi una, misceantur, illique liquori, qui tam colore gaudet flavo, immittatur auri purissimi lamellati pars una; his deinde in urinali vulgari purissimo supra ignem positis, ut percalescant eadem, solvetur aurum. Hoc autem utcumque egregium artificium, quod idem cum textu sacro nulla ratione conciliari possit, impræsentiarum admittere non possumus, neque Mosen eo usum fuisse affirmare. Quomodo enim quæso combustionis atque commolitionis notio in hoc quadrare potest? Quomodo Sacræ Scripturæ autoritas, simplicitas atque integritas facta tectaue conservari? Idem de pluribus aliis

aliis hoc in negotio inventiculis valere quisque Textum Hebræum inspiciens facile perspiciet. Alteram, quæ heic obvia est, difficultatem, pariunt diversæ ac variantes sententiæ virorum eruditorum & in republica literaria illustrium. Quidam liquefactione vitulum in massam rudem & informem fustum, & dein lima in pulverem comminutum existimant (*f*). Alii herbæ cujusdam, quam tamen non nominant, ope hoc factum fuisse autumant (*b*). Potiores sententias circa hanc rem, cujus eadem sint indolis atque valoris, & num illarum aliqua, incolumi manente proprietate Sacræ Literæ, recipi & adoptari queat, qua fieri potest brevitate, videbimus.

(*f*) In suis Elementis Chæmiæ Tom. II.

(*g*) Bochartus in Hieroz. P. I. L. II. C. 34. Item Rivetus.

(*b*) Quidam in Bochart. Hieroz. loco citato.

§. IV.

SI ex auro & ligno compositus fuisset vitulus, tum fortasse aliquo modo verba textus in eum applicari, & aliqua veritatis specie de ipso prædicari possent. In eam propendere videtur sententiam Gussietius (*i*) פסלים sive sculptilia, quorum in numerum merito refertur vitulus hicce aureus, partim ex auro partim ex ligno composita esse existimans. Cum nimirum Deut. VII. 5, 25. שרף adhibeatur ad destruenda פסלים, & גרע ad excidendos lucos sive אשירים; capite autem XII: 3. permutantur verba destructoria, ita ut שרף usurpetur

petur de lucis & גרע de sculptilibus: inde colligit, pro-
 ut jam dictum est, sculptilia fuisse composita ex au-
 ro & ligno. Hujusmodi metallis incrustatorum ido-
 lorum mentionem fieri ostendit Esaj. XL : 20. Hæc
 autem sententia nullo solido nititur fundamento, nam
 præterquam quod גרע non tantum significat excisio-
 nem corporum molliorum, utpote arborum, & quæ
 sunt plura ejusmodi; verum etiam fractionem du-
 riorum atque rigidiorum, (k) præterea etiam in lo-
 cis, ad quæ provocat Guffetius, non agitur nisi de
 sculptilibus Cananæorum, quæ si etiam ex auro &
 ligno composita fuisse quam maxime concederemus, ni-
 hil valerent ad idem credendum aut probandum de
 vitulo Israëlitarum. Hujus sententiæ infirmitas etiam
 exinde patefcere potest, quod Codex Sacer, cujus
 veritate heic unice standum est, ne hilum quidem com-
 memoret de tali compositione, sed simpliciter tantum
 dicat, ex inauribus, quæ omnino ex purissimo con-
 stabant auro, confectum fuisse. Quid igitur opus
 compositionem heic somniare, cum aliæ meliores con-
 venientioresque difficultatem hanc solvendi suppetant
 rationes. Vocatur porro vitulus מִסְכָּה, h. e. opus
 quoddam fusile & conflatile, אֶרְכָּה fudit, quod in pu-
 rum aurum optime quadrat, de compositione autem
 ejus cum ligno nullo modo enunciari potest. Dici-
 tur etiam sæpe nominatus vitulus elaboratus fuisse
 stylo sculptorio, quod itidem in opus ex fuso auro
 confectum, & deinde sculptoris stylo exornatum opti-
 me congruit. Pluribus argumentis adstruere conatur
 Bochartus (l), vitulum stylo non fuisse exornatum;

verum aliter verba textus hoc loco esse transferenda: quod videlicet colligaverit Aaron aurum in mar-supio. Quamvis autem etiam hanc significationem interdum sibi adjunctam habeant verba צור & חרט (*m*): attamen nihil obstat, quo minus in priori queamus manere significatione. Hanc sententiam quoque amplexi sunt LXX Interpretes, Onkelos, Kimchius, Arias Montanus, Pagninus, Lutherus in sua versione germanica, ut & interpretes Suecus. Bocharti sententiam & argumenta recenset, eademque refellere adgreditur Clericus (*n*), ostendens, qua ratione difficultates, quibus hanc sententiam laborare statuit Bochartus, tolli, & quomodo stylo sculpendi notio cum textu & re ipsa amice conciliari possint. Denique compositionis expertem fuisse vitulum probari potest exinde, quod tantam auri copiam collegerit Aaron. Quorsum vero illa opus fuisset, si tantum anterior pars sive superficies vituli auro exornata fuisset. Patet enim ex versu 3 totum populum, jussu Aaronis, abrupisse ex auribus suas inaures, & versu 4 Aaronem eas e manibus ipsorum recepisse; nullibi autem dicitur, ipsum hisce inauribus ad aliud quid, præter vituli formationem, usum fuisse. Credibile etiam est, ex tanta hominum multitudine, tantum auri confluisse, ut nulla ligni mixtura ad vitulum conficiendum opus esset. Si demum vel quam maxime concederetur hujusmodi compositio; nihil tamen hinc ad ipsam difficultatem solvendam redundaret emolumenti, neque, re rite perpenſa, ullo modo expediri posset quæstio: quomodo ipsum aurum comburi atque in pulverem redigi

digi eo quiverit modo, ut verborum textualium propria ac fixa significatio retineri possit. Non enim aurum, licet cum ligno in ignem coniectum fuisset, hoc ipso tale reddi potuit, ut moli, aquæque dein innatare, vel cum eadem misceri posset, quod verba על פני חמץ ipsaque hujus negotii intentio innuere videtur. Nulla sane apparet ratio, quomodo istud pondere suo defraudari, atque aqua specificè levius fieri potuerit, quamvis, ut modo dictum, talis admittatur compositio. Videmus igitur hanc sententiam, utcunque illa primo videatur plausibilis, admodum infirmo superstructam esse fundamento.

(i) In suo Commentario Linguae Hebraeae.

(k) Conf. Stockii Cl. L. S. V. T.

(l) In Hieroz. P. I. L. II. C. 34. (m) 2. Reg. v. 23.

(n) In suo Commentario in Exod. XXXII.

§. V.

EVista sic, ut speramus, hujus hypotheseos infirmitate, alia semet nobis discutiendam offert sententia. Consistit autem illa in eo, quod statuatur aurum igne in massam rudem ac informem fusum, deindeque lima in pulverem attritum fuisse. Hæc, cum admodum sit simplex, & ad ipsum nodum solvendum non videatur prorsus esse inepta, plures nacta est sat illustres patronos ac sequaces. Inter illos nominari meretur Carpzovius, ita suam hac de re aperiens mentem: „potius censendum, Mosén vitulum, istum in ignem projectum, in rudem informemque rede „

„ gisse auri massam, quod textus comburendi voce
 „ notat, cum revera vitulus aureus abolutus sit igne,
 „ & vitulus esse desierit: hanc porro massam au-
 „ ream illum elimasse, & in tenuissimam attrivisse
 „ scobem. Artem aurum sic elimandi, Hebræos non
 „ fugisse, ex Josepho apparet, qui Antiquit: L. VIII.
 „ c. II. Salomonis equites memorat ψήγμα χρυσίου, *scobem*
 „ *auream*, quotidie capillis suis inspersisse, ut solis re-
 „ percussu illuminati splenderent. Quomodo Tre-
 „ bellius Gallienum crinibus suis auri scobem asper-
 „ sisse, & Spartianus, Commodum Imperatorem ca-
 „ pillis semper fucato & illuminato fuisse, tradit. Ea-
 „ dem arte Mosen vitulum attrivisse, & in sco-
 „ bem contudisse, Chaldæus & Syrus interpretes
 „ exponunt (o). Eundem fere in modum loquitur
 „ Patrickius: ist es, inquit, nicht weir natutlicher
 „ zu glauben, er habe den gold klumpen so lange fei-
 „ len lassen, bis ein feiner staub daraus geworden
 „ wäre, dergleichen die alten aus demselben
 „ machten, um entweder sich selbst, oder die mäh-
 „ nen ihrer Pferde zu pudern, da mit sie in der son-
 „ ne desto stärckern glantz von sich geben mögten (p).
 „ Strenue pro hac sententia quoque militat Bochar-
 „ tus: quamvis, ait, auri materia igne non perierit,
 „ forma tamen & species aboluta, ut haberi hoc pos-
 „ sit pro vera combustione; ab hoc loquendi genere
 „ Romani non abhorrebant, quod *ustrinam* vocabant
 „ ubi metalla constantur. „ Alteri momento, de ipsa
 „ nimirum communicatione facile satisfieri asserit, „ si
 „ sequamur Syrum Interpretem, Chaldæum Arabem-
 „ que

que, ex quorum mente Moses lima aurum, elimavit & in tenuissimam scobem attrivit. Ars aurum sic elimandi fuit Hebræis nota, ut ex Josepho apparet. Ideo autem voce molitionis hoc exprimi autumat, quod scobs illa fuerit similis farinae in mortario vel mola confusæ (q). Eandem cum Bocharto tibiam inflat quoque Rivetus. Utcunque autem concinna atque speciosa hæc ipsa videantur, magnamque, saltim majorem priori illa sententia, præ se ferant veritatis speciem; interim tamen rei naturam, argumentaque, quibus hæc nititur hypothesis, æqua judicii lance ponderanti patebit, neque hanc satis firmo stare talo. Si enim, qua par est reverentia, oculos atque animum advertere placuerit ad ipsum fontem originale, verbaque, quibus ibi processus in destruendo vitulo indigitatur; oppido constabit, significationem fundendi, quemadmodum §. II. indicavimus, non quadrare in verbum חָשׂ, nulloque de eo dici posse modo: verum aliud ad id exprimendum in lingua Hebræa adesse verbum. Quis itaque non videt injurium atque impium esse in Sacras Literas, verbis talem tribuere significatum, quamvis etiam res id aliquando admittere possit, quæ toto cælo ab usu biblico & proprietate ipsius vocis abhorret. Idem, quod jam dictum est de priori momento, tenendum quoque est de altero, qua ratione videlicet vitulus aureus in pulverem comminutus fuerit. Ad fulciendam suam sententiam verbo חָשׂ elimandi notionem imponunt. Unde autem hoc probant? Si id solidis facere possent

argumentis, victas lubentes daremus manus. Quum autem nulla ratione id ipsum adstruere possint, neque nos ullo modo eo adduci possumus, ut huic sententiæ nostrum adjiciamus calculum. Concessa ejusmodi libertate pro arbitrio fingendi notiones ac significationes vocum, & a proprio ac fixo earum significato, sine urgente necessitate, recedendi, miserum in modum vacillaret sensus Sacræ Scripturæ, adversariisque ad calumnias & quævis convitia in illam evomenda, latissima aperiretur via. Quod attinet Josephi testimonium, quod pro stabilienda sua opinione adducunt, id ipsum admodum exigui esse momenti, facile est perspectu. Non enim inde, quod Salomonis tempore aurum tali modo fuerit in tenuem scobem elimatum, inde, inquam, non sequitur, eandem artem, Mosis tempore, plura ante secula, fuisse cognitam & usitatam. Quodsi autem etiam tunc temporis notum fuisset hoc artificium; ne minimum tamen adest vestigium, ex quo colligi possit, Mosen eodem fuisse usum: cum ipse Textus Originalis plane aliud suadeat & inculcet. Porro, quod concernit versiones, quas in suas derivant partes, Arabicam, Chaldaicam atque Syriacam, non satis verum est, neque ad liquidum perductum, eas illud probare, ad quod probandum adducuntur. פשו enim in lingua Chaldaica significat comminuere atque contundere: & hoc loco eodem sensu accipi voluisse Onkelosum e collatione Deut. IX. v. 21. patescit. Ibi namque ita Chaldæus; *וּפְשָׁהוּ עִיּוֹן בְּכֹל עֲזָרָהוּ* *& comminui eum in pillo vehementer.*

שפה per שפה ^{adeoque} ^{וּשְׁפַת} יתה כשופינה יתה
 comminuere, contundere, exponit. Neque adhuc
 evictum שופינה h. l. Chaldæis & Syris limam, ut
 volunt, denotare: quin potuis instrumentum, quo
 quid complanatur & contunditur. Arabis בר *bārādā*,
 quamvis *limandi* notionem admittat, etiam *contun-*
dendi significatum eidem competere, & *ictibus ma-*
cerandi, usus linguæ Arabicæ probat (r). Neque
 præterea Chaldæi, Syri & Arabis suffragium tanti esset
 valoris, ut verborum intextu authentico fixus signi-
 ficatus propterea turbetur. Ridiculum enim foret,
 ipsos fontes ad versiones examinare, & exinde de
 eorum sensu iudicium ferre. Patet igitur hoc ar-
 gumentum sua sponte corruere. Quod denique at-
 tinet, ad quod inter alia provocat Bochartus, Ro-
 manorum loquendi genus, dum nimirum ustrinam
 vocaverint, ubi metalla conflantur, quisque videt,
 hoc argumentum non valere, ut hæc adoptari possit
 sententia. Potuit enim hujus denominationis alia esse
 ratio, quam ut ex conflatione metallorum unice
 petita fuerit. Utcunque demum hæc omnia se ha-
 beant, sufficit nobis proprietatem verborum שפה
 & שון fusionem atque eliminationem nullo modo ad-
 mittere ac tolerare (r). Ponamus autem, aurum
 fufum & lima in pulverem comminutum fuisse; re-
 manet tamen nihilominus heic magna difficultas &
 inconuenientia. Quid enim opus fuit fundere au-
 rum, dum lima in pulverem redactum fuit? Frustra
 hoc factum fuisse quisque intelligit, si modo con-
 sideraverit, aurum fusione suam nullatenus amitte-

re naturam, neque eliminationi fieri aptius, ac ante fusionem fuerat. Hæc igitur sententia stoliditatis Mosen arguit, id eum fecisse urgens, quod fini suo obtinendo nihil conferret. Quis non videt hæc cuncta magnam redolere proterviam atque impietatem? Porro, admissa hac sententia, maxima quoque se oblatura esset difficultas in explicando modo, quo pulvis ille eliminando confectus, aquæ supernatare, vel cum eadem misceri potuerit, quod, ceu supra dictum, Textus sacer requirit ac indigitat. Hæc ipsa scobs, cum verissimum nihilo minus remanserit aurum, aqua necessario fuisset specificè gravior, adeoque fundum petiisset. Manifestum itaque est, neque hanc sententiam ejus esse indolis, tamque firmis superstructam argumentis, ut illi assensum præbere possimus, Mosenque tali artificio usum fuisse credamus.

(o) In suis annot. ad Goodv. Mos. & Aar. p. 504, 505.

(p) In vers. comment. Anglorum Telleri ad Exod. XXXII. v. 20.

(q) Hieroz. P. I. L. II. C. 34.

(r) Giggej. Lex. Arab. T. I.

(s) Cf. Clerici Comment. in Exod. XXXII. v. 20.

§. 6.

Missa ulteriori sententiarum de vitulo aureo com-
burendo, potabilique redendo, discussione, propius ad ipsam rem est accedendum, atque dispi-
ciendum, num aliqua præter opiniones, quas ad-
duximus, & ob rationes simul adjectas adoptare
non potuimus, hanc difficultatem solvendi suppetat
via.

via. Notum est, aurum vi ignis, certis artificiis, in vitrum posse commutari. Fit autem hoc speculo ustorio, præstititque illud, ineunte hoc Seculo, Hombergius, in Regia Academia Scientiarum Parisiensi. Cum nimirum aurum collocatur in foco radiorum solarium, per speculum ejusmodi conspissatorum, redigitur partim in fumum partim in vitrum. Ita sonant verba in Actis Academiae modo nominatae (f): L' or, un peu éloigné de l' endroit précis du foyer fume beaucoup d' abord, & presque aussi tôt il s' en change une bonne partie en verre violet foncé, & si l' on veut, tout ce qui ne se fera pas exhalé en fumée, se vitrifiera, le verre de l' or pèse moins que l' or. Hoc artificio quin usus fuerit Moses in destruendo vitulo, illudque etiam cum textu possit conciliari, nil gravioris causæ video. Dum enim aurum igne solari destruitur, & partim in fumum, partim in vitrum commutatur, quid obstat, quo minus hoc pro vera combustione haberi possit, & notio, quam in superioribus verbo תרש tribueramus, eidem in hoc casu satis apte competere? Nam eadem ratione etiam lignum, sive quodcunque fuerit igni sustentando per se idoneum, comburi dicitur, dum pristinam suam essentiam mutare cogitur, & in fumum ac cinerem redigitur. Vitrum autem cum esse soleat fragile, facile apparet, illud molitionem & contusionem in pulverem non respuere, atque sic verbum תרש non inconvenienter de eo dici posse. Cumque vitrum illud sit admodum leve, pulverem ejus facile aquæ innatare, vel cum

illa misceri, non est, ut multum dubitemus. Heic autem fortassis obverti potest, specula tunc temporis non adhuc extitisse. Verum hæc res minus, quam vulgo existimatur, habet momenti; neque est, ut novum & ab omni veritate alienum cui videatur, si Mosen tali artificio usum fuisse assereretur. Speculorum enim ætatem Mosis tempora antevertere, saltim eadem attingere, videri potest ex Exodi XXXVIII: 8. ubi Bezalelem speculis ad labrum æneum conficiendum usum fuisse animadvertimus. Docent etiam scriptores profani ex variis metallorum generibus antiquitus confecta fuisse specula. Ita passim apud illos mentio fit speculorum aureorum (*u*), argenteorum (*x*), æneorum (*y*), stanneorum (*z*) & quæ sunt plura. Sic quoque Archimedes Syracusanum Seculo III. ante Christum, speculis causticis usum fuisse testantur nonnulli (*aa*). Et ad hujus exemplum, Proclus classem Vitaliani Thracis, Tyrannidem adversus Anastasium adfectantis, ope speculorum, ex ære fabricatorum, incendisse perhibetur (*bb*). Videmus igitur, specula non inter recentiora, sed antiquissima inventa esse referenda.

(*t*) Hist. de l' Acad. des Sciences A. 1702. p. 47.

(*u*) Sen. Nat. Qu. L. I. c. 18. Potente jam rerum luxuria, specula totis paria corporibus auro argentoque cœlata sunt.

(*x*) Plin. hist. L. XXXIII. C. 4. Laminas duci, & specula fieri non nisi ex optimo argento creditum est.

(*y*) Arist. de Somn. C. 2.

(*z*) Plin. hist. L. XXXIV. c. 17. specula quoque ex eo (stanno) laudatissima - - - donec argenteis uti cœ-

pere & ancillæ, cf. Dougtæi Analeſta Sacra ad Exod. XXXVIII.

(aa) Joh. Tzetzes chil. 2. v. 119. Zonaras T. I. p. 424.

(bb) Zonaras Annal. L. XIV. p. 45. Cf. Fabr. Bibl. Gr. T. VIII. p. 462.

§. VII.

HEc hypotheſis, quamvis fane non omni deſtituatur veritatis ſpecie, laborat tamen ſuis etiam difficultatibus. Quare illam ſuo relinquimus loco, neque ob rationes, quas modo pro illa adituenda protulimus, eo nos adduci patimur, ut Moſen tali artificio uſum fuiſſe indubie affirmemus. Verum ſuccurrit nobis hoc loco alius, iſque ſimplicior modus, ſimulque ejuſmodi effectui in auro producendo ſufficiens, qualem indoles Textus originalis, cujuſ pura ſimplicitas nobis reverenter cordi eſſe debet, requirit. Aurum, cum iſtiusmodi ſit naturæ, ut ſimpliciter ſive remotis materiis peregrinis in igne tractatum, nullam talem patiatur alterationem ac deſtructionem, quæ veræ cumbuſtionis nomine venire queat; patet, ſi eventus, qui hoc loco requiritur, in illo exſpectari debeat, illud ipſum ſimul cum alia quadam materia, ignis violentiæ eſſe ſubjiciendum. Varias varii hac in re ingreſſi ſunt vias; hinc diverſi etiam ſecuti ſunt eventus. His autem ſingulis recensendis, atque examinandis, in quantum cum Textu conciliari poſſint, ſive minus, operæ pretium non eſt immorari. Optime procedit hoc negotium ope ſalis & ſulphuris; dum nimirum Aurum ſimul cum his, ſive hepate ſulphuris, in ignem conjicitur, diſſolvitur in ipſo, imbibitque

fulphur adeo intime ipsum aurum, ut illud secum
 connexum habeat ac retineat. Hoc aurum destruendi
 modo usus est Stahlius (cc). Mosenque eodem usum
 fuisse, nihil impedit, quo minus salva veritate asse-
 rere queamus.

(cc) Obs. Chym. Med. Phys. Menf. Apr.

§. VIII.

Tanto autem libentius majoriq. jure hoc possumus
 dicere, quod multæ ad sint rationes hanc rem ma-
 xime probabilem reddentes. Primo quidem textui ori-
 ginali esse conforme, si falsi ac sulphuris ope Mosen vi-
 tulum combussisse dicatur, neminem negaturum spera-
 mus. Tum enim aurum revera destructum atque com-
 bustum esse dicendum est, dum aliis corporibus ad-
 mixtum suam exuit puritatem eximiam, suum nitorem,
 pondus, & quæ sunt plures genuinæ ejus proprietates.
 Hepar autem hoc auriferum, quemadmodum se exper-
 tum testatur modo nominatus Stahlius, facile ita dispo-
 ni potest, ut in pulverem tenuissimum redigatur; qui-
 que pulvis aquæ supernatet, sive etiam in ea turbide flu-
 ctuet, adeo ut cum ipsa promte ebibi queat. Facile sic u-
 nicuique est perspectu, hoc artificium cum textu ver-
 bisque שׁוֹר & שׁוֹר posse conciliari. Deinde robur huic
 sententiæ addunt versiones plurimæ, tam anti-
 quiores, quam recentiores: utpote Chaldaica,
 LXX viralis, Vulgata, in limine tractatiunculæ jam
 allatæ, versio Samaritana, Svecana, Fennica pluresque
 aliæ. Harum omnium circa locum hunc per combustio-
 nem transferendum s'vavis consensus a simplicitate tex-
 tus vetat recedere. Mirum igitur, quod nonnulli lique-
 facien-

faciendo ac elimando vitulum in pulverem fuisse redatum statuunt, nixi hac in re imprimis calculo atque auctoritate versionis Syriacæ atque Arabicæ, quas tamen cum ipsis facere pro certo neutiquam habendum esse supra ostendimus. Præterquam quod versiones, a fontibus recedentes, tantum non debeant valere, ut ob ipsas, a textu originalis genuina significatione liceat recedere. Imprimis autem Mosen sale & sulphure fuisse usum, maxime est credibile, ob summam, quæ in hoc artificio adest, simplicitatem; tres enim salis, & totidem sive duæ sulphuris ad unam auri partem sufficiunt. Ambo hæc, sal & sulphur, reperiri in locis istis ad montem Sinaiticum fitis, adeoque facile fuisse Mosi ad manus, referunt illi, qui ad hæc loca itinera instituerunt. Nec mirum in desertis haberi, quæ terræ sterilitatem inducere constat e Deut. c. XXIX: 23, ubi sale & sulphure adurenda prædicitur terra. Cum vero salis usum in sacrificiis Israëlitis injunxerit Deus Lev. II: 2. quin paratu facilis fuerit ibidem, dubitari nequit. Quod si ad ipsum montem Sinai ponamus non suppetere salis sulphurisque copiam; quo minus e vicinia acquiri potuerit, nil gravioris causæ subesse videmus. Non procul erat lacus Asphaltites & tractus eidem adjacens, cujus bitumen sal & sulphur continere observant naturæ curiosi. Potuerant igitur inde, vel ab aliis vicinis, harumque rerum copia instructis, facili negotio accipi, si in illo præcisè loco non fuissent. Hoc autem eo magis veri sit simile, quo certius constat, Israëlitas, in deserto constitutos, a populis adjacentibus, filiis e. gr. Esavi, argento res necessarias comparasse Deut. II. 28: 29. Qui vero ad miraculum

heic recurrunt, justo latiores miraculis adscribunt fines, taliaque dicunt, qualia, salva manente miraculi natura, dicere non convenit.

§. IX.

Postquam sic, qua fieri potuit brevitate, pro virium modulo, delineare conati sumus modum, quo vitulum aureum destruxerit, potabilemque reddiderit Moses, non abs re fore arbitramur, si, antequam opellæ finem imponamus, causam, quare hoc ipsum factum fuerit, paucis attingamus. Hoc in negotio tanto nobis licet esse brevioribus, quod hoc momentum a compluribus sit tractatum & sub incudem revocatum. Palmarias in medium proferemus sententias, quæque ex illis adoptatu sit dignissima, paucis videbimus. Judæi, quemadmodum in causis rerum investigandis admodum sunt curiosi, ita etiam circa hanc rem sua exercuerunt ingenia, suamque in fingendo solertiam ostendere non intermiserunt. Plerique eorum ideo hoc factum fuisse existimant, ut illi, qui scelere erant contaminati, discerni possent; non aliter, ac adulteræ aquæ maledictæ potu probabantur, sicque, quænam fuerit rea, dignoscebatur. Ita hac de re loquitur R. Jonathan in Paraphrasi: „& potavit filios Israël, & quisquis ibi „ dederat vas quoddam aureum, in ejus ore signum apparebat. Eandem fere sententiam fovent R. Salomo & Aben Efra. Moncejus criminis obnoxios, quam primum aquam biberant, lepra pravisque ulceribus putat fuisse inquinatos. Nauclerus

clerus hac suam sententiam aperit ratione: „ re-
 „ mansit color auri circa ora nocentium, ut di-
 „ scerni possent ab innocentibus. Hæc autem, ut-
 „ cunque videantur præclara, & insignem spirare
 ingenii aciem; accuratius tamen considerata, & ad
 ipsam rei indolem examinata, satis firmo non stant
 talo, neque sufficiunt huic rei ex asse exhaurien-
 dæ. Minus enim necessaria fuit ejuscemodi nota
 sceleris obnoxios indicans; nam universum popu-
 lum peccato & crimine fuisse pollutum constat ex
 versu tertio. Voces namque כּל העם nullam aliam
 admittunt interpretationem. Præterquam quod
 contextus historiæque series etiam idem svadeat
 ac demonstret. Si vero talis obtinisset nota chara-
 cteristica, debuit hoc ipsum fieri per miraculum.
 Cur autem Scriptura id reticuerit, nulla facile ad-
 ferri potest ratio; sunt enim circumstantiæ mino-
 ris momenti in hac historia literis consignatæ. Por-
 ro, admissa hæc hypothesis, miracula præter neces-
 sitatem multiplicarentur, dum tali miraculose con-
 spicuo signo, tota plebe scelere polluta, non erat
 opus. (*dd*) Magis igitur veritati consentanea est
 Johannis Clerici sententia: Mosen nimirum ita vo-
 luisset destruere vitulum aureum, nullum ut ipsius
 remaneret vestigium, nec qua materiam neque quo-
 ad formam: simulque etiam voluisse ipsis ob oculo-
 ponere, quam contemnendum ipforum erat numen,
 & ad ipsis in promissam terram præceden-
 dum infirmum, quoniam idem bibere & absorbere
 poterant; utque sic perspecta ejus vanitate, ido-
 latria

lolatriam angue pejus averfarentur. Quemadmodum Ægyptii non potuerunt majorem idolatriæ suæ contemptum significare, quam si animalia, quæ adorabant, mactassent & comedissent, ita Israëlita, cum aurum comedere non possent, aquas ejus pulvere asperfas biberunt, ut cultus quem præstabant, fœditatem perspicere ac damnare possent. Hanc igitur veram esse causam, quare Moses vitulum combusserit, populoque potandum dederit, unumquemque concessurum esse certo certius nobis persuademus.

(*ad*) Gonsf. Boch. Hier. P. I. L. II. Cap. 14.

§. X.

Sic quidem ad finem perductum est qualecunque nostrum opusculum, eaque, quæ in limine promissimus, leviter tacta. Leviter dico: non enim tanto cum acumine, tantoque verborum apparatu circa nobilissimam materiam versari sumus, quantum illa summo jure postulasset atque exegisset. Quare etiam non multum abest, ut suscepti in re præsentis poeniteat laboris. Dum autem circa arduam hanc materiam vires nostras periclitari voluimus, nulla alia id fecimus intentione, quam ut firmum sisteremus proprium fixumque verborum Textus Sacri significatum, nullamque ab illo recedendi adesse rationem ostenderemus. Proinde unus quisque, cui viles has cogitationes legere volupe fuerit, sciat, rogamus, nos nec ingenii fœcunditatem, quæ nulla est, ostentandi studio, neque novaturiendi pruritu, a sententiis virorum de re literaria immortaliter meritorem discessisse, verum ob fonticas & gravissimas causas ad id ipsum fuisse adductos. Sed manum de Tabula,

